Оригинални научни рад

Марко П. АТЛАГИЋ*

Универзитет у Приштини, Филозофски факултет,
Косовска Митровица

Филип М. ОБРАДОВИЋ**

Институт за српску културу – Приштина, Лепосавић

СРПСКИ НЕМАЊИЋКИ ГРБОВНИ СИМБОЛИ – ОРЛОВО КРИЛО У ГРБУ ХРВАТСКОГА БАНА ПАВЛА I БРИБИРСКОГ***

Апстракт: У раду се говори о грбу хрватског бана Павла I Брибирског Шубића. Обрађени су сви наслови, односно титуле Павла I Брибирског, почевши од потестата (начелника) Трогира до бана Хрватске. Скренута је пажња на Павлову супругу, за коју се каже да је била Урса, кћерка српског краља Драгутина (1252–1316). У раду су обрађени грбовни симболи његове жене Урсе, и племена Брибирског. Износимо први пут тезу да су Брибирци имали за свој грбовни симбол гранчице жутике. Женидбом Павла I са Урсом дошло је до спајања грбовних симбола: грбовни симбол Урсе, двоглави орао (орловско крило) спојен је са грбовним симболом Брибираца, гранчицама жутике, и тако је настао грб Павла I Брибирског – орловско крило са гранчицама жутике.

Кључне речи: Немањићи, Шубићи, симболи, хералдика, грб, сфрагистика, сиги-лографија, печат.

Многи хрватски историчари и публицисти писали су о хрватском бану Павлу I Брибирском.¹ Први хрватски историчар који је писао о Павлу I Брибирском био је Иван Луциус.² Он је вероватно под утицајем Михе Медија

* Редовни професор, atlagicmarko@gmail.com

** Истраживач-приправник, philipobradovich@gmail.com

*** Рад је написан у оквиру пројекта *Материјална и духовна култура Косова и Метохије* (ев. бр. 178028), који је одобрило и финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1 Вјекослав Клаић, „Брибирски кнезови од племена Шубић до год. 1347“, Загреб 1897; Грга Новак „Павао Брибирски, бан Хрвата и господин Босне“, *Јадранска слика* (описак), Сплит 1932; Вјекослав Клаић, „Павао Шубић и син му Младен“, *Виенац*, год. 5, бр. 23, 1875; Вјекослав Клаић, 1913; „Павао Шубић“, *Задрујар (календар)*, 1913 Никола Човић, „Павао Шубић, бан Хрватске и Далмације и господар Босне“, *Найредак (календар)*, год. 7, 1913; Грга Новак, „Велико доба хрватских приморских банава. Бан Павао Брибирски“, *Јадранска слика*, год, 10, Сплит, 1932; Вјекослав Клаић,

умањивао важност бана Павла I Брибирског, иако за њега каже да се уздигао и домогао господства над Босном.

Прошло је неколико векова када је Вјекослав Клаић³ дао карактеристику Павлове личности. Луциус Павла I Брибирског сматра једним од најзначајнијих људи у хрватској историји. Клаић га приказује као идеалног владара, наводећи да је изванредно мудар, разборит, побожан и опрезан. Павао I је у Хрватској био и бан (државни чиновник) и властелин (доминус), у Босни је био само господин (доминус). Павлова власт није била самовољна, како су то тврдили неки хрватски историчари, попут Лучића. Павао је своју власт вршио као први достојанственик краљевства и као наследи господин хрватске земље (Клаић 1913: 127).

Грга Новак⁴ пун је комплимената о Павловој личности. Он га назива баном Хрвата и господарем Босне. Умро је на врхунцу моћи. Новак каже да је био сиретан у престолним борбама, те да је у Хрватској од 1292. године био прави и пуни владар. Каже да је Павао I Брибирски један од највећих Хрвата свих времена. Био је пријатељ српског краља на чији је двор полазио, а са напуљским двором повезивале су га пријатељске везе, а Венецији је био поносан сусед (Новак 1932: 135).

Јарослав Шидак,⁵ Павла I Бриборског назива дук и херцег, те наводи да је он 1313. године први владар по којем се датирају повеље, а понашао се

-
- „Павао Шубић и син му Младен“, *Народни лист*, год. 12, Задар, 1873; А. Маканец, „Босна и Хрватска за бана Павла Шубића“, *Новоси*, бр. 23, 1929; Рудолф Хорбват, „Банус Павао Шубић“, *Agramer Tagblatt*, год. 27, Загреб 1912; А. Маканец, „Банови Павао и Младен Шубић најсвјетлија страница хрватске повијести“, *Хрватски дневник*, бр. 5, 1923; Грга Новак „Велико доба хрватских приморских банова. Бан Павао Брибирски“, *Јадранска слика*, год. 10, Сплит 1932.
- 2 Иван Луциус, *De Regno Dalmatiae et Sclavoniae libri sex*, Amsterdam 166, стр. 172. Луциус (1604–1679) један је од најзначајних хрватских историчара. Боравио је у Риму, где је постао члан Збора Св. Јеронима, а касније и његов председник. Аутор је великог броја историјских књига и часописа.
 - 3 Вјекослав Клаић (1848–1928), хрватски историчар и ректор Загребачког свеучилишта. Хрватски историограф васпитан у немачком духу, јер му је мајка била Немица. Историју и географију студирао је у Загребу и Бечу. Био је професор на Загребачком свеучилишту, те члан ЈАЗУ. Својевремено био је почасни доктор Прашког универзитета и вањски члан Чешке академије наука. Написао је монументално дело *Повијеси хрватског народа* у пет књига. Аутор је великог броја историјских књига и научних радова.
 - 4 Грга Новак (1888–1978) хрватски историчар и археолог. У Загребу, Прагу и Бечу завршио је историју, археологију и географске науке. Био је професор историје средњег века на Филозофском факултету у Загребу. Председник је ЈАЗУ од 1958. до 1978. године. Предавао је историју и на Филозофском факултету у Скопљу (одељење београдског факултета). У Хрватској је био један од најбољих историчара свога времена. Објавио је велики број књига и научних радова из историје, историје уметности и археологије.
 - 5 Јарослав Шидак (1903–1987), хрватски историчар. Био је професор у Сењу и Загребу, а затим професор историје на Филозофском факултету у Загребу. Својевремено је сарађивао са Хрватском енциклопедијом. Посебно је изучавао босанску цркву.

као господар свих баруна, вазала, тврђава и села. Подржавао је гусарење Омишана који су свој плен делили са Брибирцима (Графенауер и др 1953: 711).

Стипан Гуњача,⁶ крајем 19. века, назива Павла Брибирског снажном политичком те наводи да је био неокружени краљ. Издавао је повеље у којима уопште не спомиње краља, имао је и своје печате и ковао новац по узору на млетачки (Гуњача 1968: 208).

Јанко Белошевић Павла I прихвата као једног од најзначајних владара хрватске раније средњовековне историје, који је пола века одређивао права политичког и културног живота хрватског народа, који је стајао на његовом челу као суверен (Белошевић 1965: 159).

Као једна од назначајних историјских личности 13. и почетком 14. века, Павао I Брибирски носио је разне титуле. Први пут се у историјским изворима спомиње 1272. године, када је вршио службу и носио титулу „*potestatis Traguriensis*“ (Барада 1948: 460). Те исте године Павао I Брибирски се спомиње као сплитски кнез „*Comes Spalatensis*“, а ту титулу носи све до 1277. године (Смичиклас 1908: 5). Управо те године наилазимо га под називом „*domini Pauli de Birberio illustris comitis*“ тј. као славнога кнеза, заправо почаснога, који је носио одређено време.

Павла I Брибирског, као бана приморског „*banus maritimus*“, сусрећемо у времену од 1273. до 1275. године, односно 1282, 1284. и 1290. године. Павла I Брибирског, краљ Ладислав из Будима назива „*Paulo bano*“ 12. 8. 1273. године, а у повељи са истим датумом „*Paulo, qui vicem gerit pro bano maritimo*“ (Смичиклас 1908: 43). У повељи издатој у Книну, коју је писао магистер Иван, писар његовог двора, као „*Paulus banus maritimus*“ (Антољак 1972: 8).

У једној повељи изданој у Задру 19. 10. 1283. године налазимо први пут да се Павао назива „*bano Sclauonie*“, тј. Хрватске (Смичиклас 1908: 434). Међутим, папа Никола IV Павла I Брибирског титулише са „*bano*“, а мало касније Карло Мартел назива Павла I „*dominorum totius Sclavoniae et Dalmatiae*“ (Смичиклас 1908: 2). Вјекослав Клаић и Грга Новак, најважнији хрватски историчари који су истраживали Павла Брибирског, кажу да је бан Павао носио титулу „*banum Croatorum*“ (Смичиклас 1908: 322). Павао, „*banus Couracie, Dalmacie et dominus Bosne*“, столовао је у граду Скрадину у којем је 7. 4. 1299. године издао чувену даровницу у којој се први пут зове „*dominus Bosne*“ (Смичиклас 1908: 332). У писму упућеном папи 1311. године,

Објавио је велики број књига и радова из историје Хрвата и других народа. Посебну пажњу посветио је изучавању историје Хрвата у 19. веку.

- 6 Стипан Гуњача (1909–1981), хрватски историчар, археолог и музичар. Један је од најзначајних хрватских историчара. Написао је велико број књига и научних радова из хрватске историје. Посебно је истраживао Брибирску главицу (Varvaria). Школовао се у Загребу. Био је асистент на Филозофском факултету у Загребу. Касније је је био директор Археолошког музеја у Задру. Докторирао је 1936. године. Покренуо је и уређивао часопис *Сјарохрватиска просвјета* у Книну.

Павао се назива „Paulus Croatorum et dominus Bosne“. Ову Павлову титулу признао је и Климент V који Павла I назива „bani Pauli Chroatorum Bosne-gue dominus“ (Смичиклас 1908: 248).

Од материјалних историјских извора који спомињу Павла I Брибирског, поред осталих, јесу и новци. То су сребрни новци израђени по узору на млетачке матапане (Ранђео 1934: 11).

Ковање новца спадало је у врховна права владара, те је бан Павао I Брибирски био први и једини хрватски великаш који је израђивао и имао свој новац, а његова монете је вредила не само у његовом дукату него и ван његове границе (Ранђео 1936: 94–103).

На новцу, Павао је носио титулу „dux Paul“. Ковница новца вероватно је била у Брибиру, пошто је он био Шубићев главни град или пак у Скрадину. Павао I Брибирски се женио и имао је за жену Урсу (Урсулу), кћерку српског краља Драгутина. Иван Луциус сматра да је Павао I Брибирски са супругом Урсом (Урсулом) саградио цркву Св. Јована Крститеља у Скрадину. Погрешно се наводи да је Урса била Павлова сестра. Урса се удала за Павла I Брибирског, по мишљењу Луциуса, августа 1289. године. Луциус наводи да је Урса умрла 5. 10. 1303. године (Барада 1948: 131).

Вјекослав Клаић претпоставља да се је Павао I Брибирски оженио 1289. године и то други пут, и да је узео за жену Урсу или Урсулу (Клаић 1897: 61).

Лука Јелић је саставио родословник у којем је изнео мишљење да се је Павао I Брибирски оженио два пута. Прва му је жена била непозната, а са њом је имао четири сина, а међу њима и Ђуру II Клишког (умро 1330). Друга жена била му је Урса (1289–1303), кћерка српског краља Драгутина (1252–1316) (Јелић 1901: 277–278). Јелић каже да је бан Павао I Брибирски са својим двором долазио у Задар да сврши судбени чин, и то како наводи пре 1303. године, када је умрла Павлова супруга Урса, а док је Задар био под млетачком власти (Јелић 1900: 183).

И Стипан Гуњача је у два наврата писао о Урси, жени Павла I Брибирског, те напомиње да се она у документима наводи као „inclito Croatorum banissa“, као кћерка српског краља Драгутина (1953: 153; 1968: 208).

Ипак, можемо поуздано закључити да је Урса (латински: *ursa* = медведица) била кћерка српског краља Драгутина, а жена хрватског бана Павла I Брибирског.

Осим на новцу, Павао I је титулисан и на печатима. Први и најстарији печат Павла I Брибирског је онај који се налази на повељи издатој у Солину 11. 8. 1300. године (Смичиклас 1908: 395). Повеља се чува у Државном архиву у Бечу. Печат је кружног облика (Атлагић 2007: 448).

Штит је у облику трокута или клина. У трокутастом штиту положено је раширено орловско крило. Изнад штита с леве (гледаоцу десне) стране, положена је кацига (шлем), из кога расте пет паунових пера. С десне и леве

стране штита, из рубца печата, расте жутика са три гранчице, које завршавају цветовима са по пет латица. Око рубца печата тече легенда унутар двеју концентричних гравираних линија, а која гласи: „S(igillum) PAULI TOCIUS SCLAVONIE“. Текст нема интерпункција, слова су готска, рустично изведена и неједнаке величине (Белошевић 1965: 160).

Слика 1. Печат хрватског бана Павла I Брибирског
са повеље издате 11. 8. 1300. године у Солину

Други сачувани печат Павла I Брибирског је са његове повеље издате 4. 1. 1307. године у Скрадину у корист рабљана. Његов оригинал чува се у Хрватском Државном Архиву у Загребу. Међутим, постоји још неколико печата Павла I Брибирског на повељама које је издао (Смичиклас 1908: 417). У средини печата налази се трокутасти штит у којем је положено раширено орловско крило. Изнад штита, са леве хералдичке (гледаоцу десне) стране, постављена је кацига (шлем) из које расте пет нојевих пера. Са десне и леве стране штита, из рубца печата, расте стабљика са три гранчице, које завршавају са цветовима по пет латица (жутика).⁷ Око рубца печата, између две концентрично гравираних линија стоји легенда, која гласи: „S(igillum) PAULI BERBERII COMITIS TOCIUS SCLAVONIE B(ani) (Клаић 1899: 271).

7 Жутика (*Berberis vulgare*, *Berberis vulgaris*) је симбол предзнака, односно предсказања. Има жуте цветове, који чине обешене гроздове.

Слика 2. Печат хрватског бана Павла I Брибирског
са повеље издате 4. 1. 1307. године у Скрадину

Приликом једног археолошког ископавања 1961. године у центру града Задра, званом „Полуоток“, пронађен је печатник хрватског бана Павла I Брибирског. Печатник има облик округле плочице а израђен је од бронзе. Има малени држак који завршава у облику дугмета. У средини, више лево и доле, налази се трокутасти штит у којем је положено раширено орловско крило, чија је површина орнаментирана ситним ромбићима. На горњем левом куту (гледаоцу десном) штита стоји кацига (шлем) низ који се спушта перјаница. Из шлема извире букет од шест гранчица неједнаке величине, које завршавају цветовима са по седам латица (жутика). С леве стране штита (гледаоцу десне), низ који пада перјаница угравирана је гранчица с на обе стране спуштеним изданцима, облика тролиста (пупољка), а компонована је као да израста из задњег краја перјанице. С десне стране штита (гледаоцу леве) приказане су две гранчице скоро једнаке са оном на левој страни. Разлика је само што горња од њих завршава са ружом од шест латица. Око рубца печатника, између две концентричне угравираних линија изведене низом угравираних линија, стоји натпис: „PAVLUS DE BREBERIO BANUS CROATORUM D(omini) N(u) S ET BOSNE“. Печатник је добро сачуван. Припада типу грбовних печатника (Атлагић 2007, 443–448). Служио је за оверу аутентичних јавних повеља, које је издавао бан Павла I Брибирски, али је био и израз високог друштвеног положаја и права које је произлазило из њега.

Слика 3. Грб са печатника из Задра Павла I Брибирског

Брибирски кнезови добили су и млетачко племство. Дужд Иван Соронзо издао је повељу марта 1314. године, којом је Младена Шубића и његово потомство, његову браћу Павла и Ђуру прогласио племићима. Венеција их је примила за своје „Часне и праве грађанине и Млечане“. Павла Шубића имао је са Елизабетом сина Ђуру кнеза Островачког, који је 1346. године добио од краља, у замену за своје далматинске градове, Островицу, град Зрин у Хрватској, по којем је његова лоза названа кнезови Зрински. Све од 1314. па до 1665. године није се истицало венецијанско племство. Петар Зрински је из Венеције испословао потврду венецијанског племства, што га је добио његов предак кнез Павле Шубић 1314. године. На темељу те потврде и Извештаја од 18. 6. 1667. године недвојбено је доказано да су Петар Зрински, његов син Иван Антун и нећак Адам Зрински директни потомци Павла Шубића Брибирског, и да су ови као племићи Венеције унесени у племићке матице републике Венеције (Laszowski 1911: 46–49).

Хералдичке промене код Брибираца десиле су се после 1347. године. Управо тада је острвачка грана Брибираца наставила живот под именом кнезова Зринских и нешто касније се одвојила и друга грана Брибирских племића 1436. године и названа кнезовима Перанским (Бојничич 1899: 176–178).

Кнезови Зрински имали су свој грб, чију је основу чинило орловско крило (симбол Брибирских из Брибира) и округли бели торањ (симбол породице Ернуст) (Бојничич 1891). Зрински су немањићког српског орла из грба Павла I Брибирског баштиници, а нису хтели жутику, стари симбол Брибираца. Тако је немањићки српски двоглави орао као хералдички симбол наставио живот до изумрћа породице Зринских.

Поставља се питање порекла орла, односно орловског крила као грбовног симбола у грбу Павла I Брибирског. До данас није познато да је било који хрватски владар, почевши од Трпимира па до краја средњег века, имао у грбу орла или орловско крило. Међутим, двоглавог орла у свом грбу имала је средњовековна српска владарска династија Немањића (Атлагић 2003: 179), почев од Стефана Немање па до краја 14. века (Атлагић 2002: 475). У исто време немањићки двоглави орао појавити ће се и у Црној Гори, као основни симбол у грбу српских Црнојевића (Атлагић 1997: 161) али и у Босни за време Стефана Дабише (1391–1395), односно његовог претходника босанскога бана Твртка I Котроманића (1353–1391), од 1377. године краља „Србљем, Босни, Поморју и западним странама“ (Младићевић 1994: 29).

Најстарији пример немањићког двоглавог белог орла, у историјским изворима, налазимо на ктиторској плашту великог хумског кнеза Мирослава (Немањина брата) у цркви св. Петра и Павла крај Бијелог Поља из 1190. године. Од тада па све до краја 15. века, формираће се српски немањићки двоглави орао, којег налазимо у српским православним манастирима: Дечанима, Жичи, Леснову, Велући, Хиландару, Каленићу, Манасији, Грачаници, Раваници, Љубостињи, Ресави, Цетињском манастиру, цркви Богородице Љевишке и другим. Српски немањићки двоглави орао има специфичне карактеристике и разликује се од византијског двоглавог орла, али и од немачког орла. Српски немањићки двоглави орао има један врат а две главе, око врата и репа има колут (крагну), уконпонован је у правилу у круговима, главе су му са полуотвореним кљуновима и језик није избачен, на канци има три прста, крила су полуискошена, а реп је у лиснат и у облику крина.

Слика 4

Слика 5

Сл. 4. Најстарији сачувани српски немањићки двоглави орао: детаљ са плашта великог хумског кнеза Мирослава са ктиторске слике у цркви Светог Петра и Павла крај Бијелог Поља

Сл. 5. На детаљу орнамента из манастира Жича (1207–1220)

Слика 6

Слика 7

Сл. 6. На детаљу са текстила манастира Велућа (14. век)

Сл. 7. На плочи са грбом Ивана Црнојевића (1465–1490).

Пошто је Пavao I Брибирски имао за жену кћерку српског ктала Драгутина који је имао у грбу симбол двоглавог орла, приликом женидбе Павла I са Урсом, Драгутиновом кћерком, дошло је до седињења (спајања) грбова, односно грбовних симбола. Тада је грбовни симбол Урсе, орао односно орлово крило сједињено са грбовним симболом Павла I Брибирског, границом жутике и тако је настао грб хрватског бана Павла Брибирског. Једно од основних хералдичких правила јесте, да код женидбе, грбовни симбол жене долази као централни грбовни симбол у грбу мужа и обично је на левој хералдичкој страни, као у овом грбу Павла I Брибирског, јер се грб Брибирских, границе жутике налазе на хералдички заданом месту. Осим тога, у то време а и касније, у Хрватској нема владара који је имао орла као грбовни симбол, док су Немањићи имали сасвим изграђен грбовни династички симбол двоглавог орла неколико векова.

ИЗВОРИ

- Барада, М. 1948, *Monumenta traguriensia sv. I*. Загреб
 Луциус, И 1666. *De Regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*. Амстердам
 Смичиклаас, Т. 1908. *Codex diplomaticus regni Dalmatiae et Croatiae*, VI. Загреб
 Смичиклаас, Т. 1909. *Codex diplomaticus regni Dalmatiae et Croatiae*, VI. Загреб

ЛИТЕРАТУРА

- Антољак 1972: С. Антољак. „Бан Павaо Брибирски Croatorum dominus“. *Радови Института ЈАЗУ у Загру*, св. 19, Загреб.
 Атлагић 2009: М. Атлагић. „Одређивање националних хералдичких симбола на примеру Срба и Хрвата“. *Радови Зборника филозофској факултета у Приштини*, бр. 29, Приштина.

- Атлагић 1997: М. Атлагић. „Симболи српске државности у грбу Републике Српске“ У: *Израдња љавној сисџема у Рејублици Срјској*. Бања Лука.
- Атлагић 2002: М. Атлагић. „Двоглави орао као хералдички српски симбол у грбу Петровића Његош“. У: *Динасијја Пејировић Њејош II*. Подгорица.
- Атлагић 2007: М. Атлагић. „Помоћне историјске науке у теорији и пракси“. Београд.
- Белошевић 1965: Ј. Белошевић. „Печатник хрватскога бана Павла Брибирског из Задра“. *Диадира*, бр. 3, Задар.
- Бојничкић 1899: И. Бојничкић. „Der Adel von Dalmatien und Croatien“. Nurnberg.
- Бојничкић 1911: И. Бојничкић. „Грб бана Сигисминда Ернуста Чаковачкога“. *Виесјник хрватској археолошкој друшћива* год. 13, бр. 3, Загреб 1891.
- Гуњача 1952: С. Гуњача. „Реферат у вези приједлога за савезно ископавање Брибира“. Београд.
- Гуњача 1968: С. Гуњача. „Стратешко историјско археолошко значење Брибира“. *Сћарохрватска љросвјетља*, год. 3, бр. 10, Загреб.
- Златовић 1889: С. Златовић. „Брибирски некролог 14. и 15. вјека“. *Сћарине ЈАЗУ*. Загреб.
- Јелић 1901: А. Јелић. „Задарска рака Св. Шимуна Богопримаоца“. *Гласник Мајице далмаићинске*, год. 1, бр. 3, Задар.
- Јелић 1889: А. Јелић. „Моћи Св. Шимуна Богопримаоца“. *Сћарије ЈАЗУ*, бр. 21, Загреб.
- Клаић 1899: В. Клаић. „Повијест Хрвата од најстаријих времена до свршетка 19. стољећа“. Загреб.
- Клаић 1873: В. Клаић. „Павао Шубић и син му Младен“. *Народни лисћ*. бр. 12, Задар.
- Клаић 1897: В. Клаић. „Брибирски кнезови од племена Шубић до год. 1347“. Загреб.
- Клаић 1873: В. Клаић. „Павао Шубић и син му Младен“. *Виенац*, год. 5, бр. 23, Загреб.
- Клаић 1903: В. Клаић. „Хрватски кнезови и бани за Карла Роберта и Људевита I (1301–1382)“, *Раг ЈАЗУ*, бр. 132, Загреб.
- Клаић 1913: В. Клаић. „Бан Павао Шубић“. *Задрујар (календар)*, бр. 7, Загреб.
- Laszowski 1911: Е. Laszowski „Кнезови Шубићи Зрински као млетачки племићи“, *Вјесник Краљевској хрватско-славонско-далмаићинској архива*, год. 13, Загреб.
- Маканец 1929: А. Маканец „Босна и Хрватска за време бана Павла Шубића“. *Новосћи*, бр. 23, Загреб.
- Младићевић 1994: З. Младићевић. *Симболи српске државности*. Крагујевац.
- Новак 1932: Г. Новак. „Бан Павао Брибирски. Велико доба хрватских приморских банова. Бан Павао Брибирски.“ *Јадранска сћража*. год. 10, бр. 2, Сплит.
- Новак 1932: Г. Новак. „Павао Брибирски бан Хрвата и господар Босне“. *Јадранска сћража (описак)*. Сплит.
- Новак 1932: Г. Новак. „Задар и бан Павао Брибирски“. *Јадранска сћража*, год. 10, бр. 4, Сплит.
- Ранђео 1934: И. Ранђео. *Хрватско далмаићински новци*. Сарајево.
- Ранђео 1936: И. Ранђео. „Новци бана Павла Шубића“. *Нумизмаићика*. бр. 2–4, Загреб.
- Хорва 1912: Р. Хорва. „Банус Павао Шубић“, *Agrater Tagblatt*, бр. 27, Загреб.
- Човић 1913: Н. Човић. „Павао Шубић, бан Хрватске, Далмације и господар Босне“. *Најпредак (календар)*, год. 7, Загреб.
- Графенауер и др 1953: Б. Графенауер и др. *Хисћорија народа Јујославије*, I. Загреб.

Marko P. ATLAGIĆ

Filip M. OBRADOVIĆ

SERBIAN NEMANJIĆ'S COAT OF ARMS – EAGLE'S WING IN THE
COAT OF ARMS OF THE CROATIAN BAN PAVAO BRIBIRSKI THE FIRST

SUMMARY

Pavao Bribirski the First was one of the most important rulers in Croatian history of all times. He had in his title, it was found out about this based on charts, currency and seal, several names, starting from "Potestatis Traguriensis" (1272–1273) the head of Trogir, "Comes Spalatensis" of the Prince of Split, "Banus Maritimus" of Maritime Ban, "Banus Sclavinie" Ban of Slavonia that is, Croatia, "Banus Croatorum" et Dominus of Bosna' Ban of Croatia and master of Bosnia, "Banus Paulus Chroatorum Bosneque Dominis" Ban Pavao the master of Croatia and Bosnia, "Dominus Dalmatie" the master of Dalmatia, until "Duh Dalmatie" the head (prince) of Dalmatia and Croatia and some other titles. There has been preserved until now two seals of Pavao Bribirski, issued in Solin in 1300, and Knin in 1307. Nevertheless, in 1961 the seal of Pavao Bribirski was found in Zadar during an archaeological excavation. Pavao's coat of arms of the twig jaundice and eagle's wing is visible on the seal. It was raised the thesis that eagle's wing on the seal represented the symbol of the house of the Serbian family of Nemanjić's. Namely, Pavao had for his wife Ursa, the daughter of the Serbian king Dragutin. During the marriage, Ursa made the connection of her coat of arms (eagle) – eagle's wing with the one of her husband – twig jaundice. So, the coat of arms of Pavao Bribirski appeared. The fact that none of Croatian rulers from the medieval period had coat of arms of the eagle, and Serbian Nemanjići had two-headed eagle, and that one of the basic rules of heraldic with marriage meant coat of arms of woman was added to the one of husband where it took up central place, spoke on behalf of our opinion.

Key words: Nemanjići, Šubići, symbols, heraldic, coat of arms, sfragistika, sigilografija, seal.